

הנדון:

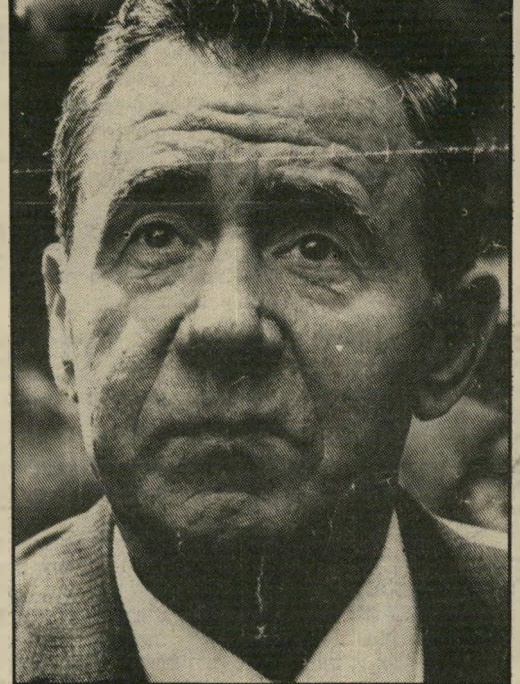
לא כדאי לחלק את עור־הדוב. הוא לא נצוד

חזרה לז'נבה?

בי הדוב הרוסי במיזרח התיכון כבר נצוד, ולא נותר אלא לחלק את עורו.

אמונה זו היא נחלת רבים בישראל, בארצות־הברית ובעולם המערבי. בשנים האחרונות היתה ההשפעה הסובייטית במרחב שלנו נתונה בסימן של נסיגה. מצריים — שהיתה פעם מרכז ההשפעה הסובייטית בעולם הערבי — ניתקה את עצמה ממנה לגמרי. עיראק התרחקה ממנה. המדינות הערביות הפרואמריקאיות הלכו מחיל אל חיל, בייחוד אחרי שהתעשרו כקורח בעיקבות מהפכת־הנפט של 1973.

מאזן הכוחות הביך־מעצמתי במרחב השתנה באופן דראסטי לטובת ארצות־הברית, וזו מיהרה לנצל את המצב ולבצרו.

גרומיקו: אחרי 36 שנים, אותו הדבר

עד 1977 עוד סברה ארצות־הברית שיש לשתף את ברית־המועצות איכשהו בתהליכים המדיניים במרחב. לפחות כשותף זוט. הדבר מצא את ביטוייו בהצהרה האמריקאית סובייטית מה' באוקטובר 1977, שהכירה בצורך, "להבטיח את הזכויות הלגיטימיות של העם הפלסטיני", ולכונן יחסי־שלום נורמליים על בסיס ההכרה ההדדית בעקרונות הריבונות, השלמות הטריטוריאלית והעצמאות המדינית.

בימים ההם התגבש קונסנזוס רחב לפתיחת משאומתן מעשי לשלום. התוכנית היתה לכנס בז'נבה ועידה בינלאומית, בראשות ארצות־הברית וברית־המועצות, ובהשתתפות ישראל ומישלחת כל־ערבית מאוחדת, שבה יהיו חברים אישים פלסטיניים מקובלים על אש"ף.

ואז, כמעט ברגע האחרון, קרה משהו שהפך את הקערה על פיה: יוזמתו של אנור אל־סאדאת.

פש אנשים — ובניהם יצחק רבין, למשל — המאמינים כי סאדאת פתח ביוזמתו דווקא במועד זה כדי לפוצץ את התוכנית לכינוס ועידת־ז'נבה, בהשתתפות הסובייטים. הוא רצה לגרש את הסובייטים לא רק ממצריים, אלא מן העולם הערבי. התהליך שהוביל לקמפ־דייוויד, ולחוזה־השלום הישראלי־מצרי, נודע, בין השאר, להשיג מטרה זו. הסיסמה היתה PAX AMERICANA — כינון שלום ישראל־ערבי תחת חסות אמריקאית בלעדי, שיבטיח את השליטה המוחלטת של ארצות־הברית ממאורקו ועד פרס, ומתורכיה ועד עין.

מאז נעשו צעדים רבים, שנועדו לקדם את התהליך הזה. הוענק סיוע צבאי־כלכלי עצום לישראל, כדי להבטיח לה הגמוניה צבאית מוחלטת במרחב. ניתן לאריאל שרון האזר הירוק לפלוש ללבנון. מביצע זה נועד לא רק לכונן מישטר פרו־אמריקאי בכיירות, אלא בעיקר להביס ולהשפיל את סוריה, כדי להכריח אותה לנטוש את המחנה הסובייטי ולעבור למחנה האמריקאי.

בספטמבר 1983 הכריז הנשיא רונלד רגן על תוכניתו הגדולה לפיתרון כל הבעיות במרחב בחסות האמריקאים. נעשה הכל כדי למשוך את המלך חוסיין ל"תהליך־השלום", כדי למחוק סוף־סוף את הבעייה הפלסטינית. כל התימונים האלה היו צריכים לחסל סופית את ההשפעה הסובייטית במרחב, מה גם שברית־המועצות עסוקה בין פולין ואפגניסטאן, ויש לה בעיות כלכליות חמורות. קשה להעלות על הדעת תנאים נוחים יותר למיבצע כזה.

אילו היה החשבון היסודי נכון, היה המרחב כולו צריך עתה לחסות מתחת לכנפי העיט האמריקאי.

המצב המעשי שונה, שונה מאוד מאדמור. חצי־האי סיני הוחזר למצריים והשלום הישראלי־מצרי מחזיק מעמד, אך הסכם קמפ־דייוויד לפיתרון הבעייה הפלסטינית מת, מילחמת־הלבנון לא זו בלבד שלא הביאה להינתקות הסורים מברית־המועצות, אלא להיפך. מול פני האיום הצבאי הישראלי, קרא הנשיא חאפז אל־אסד להתערבות סובייטית מאסיבית להגנת ארצו.

מנהיגי אש"ף אמנם ועמו על ברית־המועצות, שלא נקפה אצבע כדי להגן עליהם בימי המצור על כיירות, אך לא היתה להם ברירה אלא להדק מחדש את יחסיהם עם מוסקוה, מול פני הסירוב האמריקאי המוחלט להידבר עימם ולהסכים להגדרה עצמית פלסטינית.

במצאות זו לא יכול היה המלך חוסיין להיענות להפצרות האמריקאיות מבלי להתאכזר.

תוכנית רגן מונחת עתה במרחב כפגז שאיש אינו מוכן להתקרב אליו כדי לקבור אותו כהלכה.

פאקס אמריקאנה מת עוד לפני שנולד.

אם סבור מישוה שהפעלת צה"ל נגד סוריה עשויה לשנות את המצב לטובה, הוא ראוי לאישפוז חפז. ברית־המועצות כבר העבירה בצניעות סודיים לממשלת־ישראל את המסר שהתקפה על שטח סוריה (להבריל משטח לבנון, שבו חונים גייסות סוריים) תפעיל אוטומטית את חוזה־הידידות הסובייט־סורי, ויביא להתערבות סובייטית מוחצת.

הדבר עלול להביא את העולם אל עברייס־סחת של מילחמת עולם גרעינית.

ל זה מוביח דבר אחד: אי־אפשר לכונן הסדר במרחב שלנו מבלי לשתף בו את ברית־המועצות.

מוסקוה אינה די חזקה כיום כדי לחלום על "פאקס סובייטיקה". אבל היא די חזקה כדי למנוע "פאקס אמריקאנה".

למרות שאין לה שגרירות בתל־אביב, זוהי מעצמה כבירה, בעלת דרכי־השפעה יעילות ומגוונות בארצות רבות, ורק אדם פרימיטיבי מאוד — כמו אריאל שרון, למשל — יכול להעלות על דעתו ברצינות שניתן לסלק אותה מן המרחב.

לפני שראשו הסתחרר עליו במרומי השילטון, כתב הנרי קיסינג'ר ספר חכם על אירופה במחצית הראשונה של המאה ה־19. הוא קבע שם כלל אוניברסלי, פשוט ונכון: שום שלום לא יחזיק מעמד אם אין כל המעורבים בסיכסוך שותפים לו ומוכנים לחיות עימו.

אם צד חשוב אחד בסיכסוך מתנגד להסדר, הוא יעשה את הכל כדי למוטט אותו. במקום או במאוחד יצליח.

קיסינג'ר עצמו שכח כלל זה, ויורשיו לא למדו אותו מעולם. אחרת לא היו נוהגים בטיפשות כה רבה.

אין סימטריה בין ארצות־הברית וברית־המועצות, ישראל ואש"ף, מצריים וסוריה. אך יש לכל אלה מכנה אחד משותף: הם צדדים חשובים בסיכסוך. שום הסדר לא יחזיק מעמד — יותר מזה: שום הסדר כלל לא יקום! — אם אחד הגורמים האלה לא יהיה שותף למשאומתן ולהסכם.

כל הנסיגות לפתור את בעיות המרחב בלי שיתופם והסכמה של ישראל נכשלו כעודם באינם.

כל הנסיגות להשיג הסדר בלי אש"ף, ותוך דחיקת רגלי הסובייטים, נכשלו באותה המידה.

רגע זה שורר במרחב קיפאון טוטאלי. במקום או במאוחד יוביל למילחמה. וטמנה בו סכנה של מילחמת־עולם גרעינית, שתחרב גם את ישראל.

יש רק שתי דרכים לשבירת הקיפאון הזה. האחת היא משאומתן ישיר בין ישראל ואש"ף.

השני בין שני הגורמים האלה, יביא כימעת אוטומטית להסכם כולל.

וזוהי הדרך הטובה ביותר, אך ממשלת ישראל אינה מוכנה לכך, וארצות־הברית תומכת בה.

הדרך השנייה מובילה חזרה לז'נבה.

הרעיון שגובש ב־1977 טוב גם עתה, אחרי שהכל זקנו, ואולי החכימו. עיקרו: כינוס ועידת־שלום בינלאומית, בראשות שתי מעצמות־העל, ובהשתתפות ישראל ומישלחת ערבית מאוחדת, שבה יהיה ייצוג לאש"ף. כל זה בתנאי, כמובן, שיחודשו ברומנית היחסים הדיפלומטיים בין ישראל ומדינות הגוש המזרחי.

ועידה כזאת יכולה להמשיך זמן רב. אולי חודשים, אולי שנים, אך כאשר מדברים, אין יורים. עצם קיום ועידה ימנע מילחמה. ובסופו של דבר, כאשר יבשילו התנאים, היא עשויה להוביל לפיתרון.

אין זה המכניזם האידאלי: אבל אין אחר. האלטרנטיבה היא מתיחות, מילחמה, חורבן.

בעוד כמה ימים ימלאו 16 שנה לניתוק היחסים הדיפלומטיים בין ברית־המועצות וישראל.

אני סבור כי ניתוק זה היה בבחינת טעות. כאשר מדינאי מוסקוה החליטו על כך, בוודאי סברו כי ישראל תיסוג מן השטחים הכבושים בתוך זמן קצר, וכי אז יבואו הדברים על תיקונם. רוב מנהיגי העולם כוודאי חשבו כך גם הם.

אבל הדברים התפתחו בצורה אחרת. בישראל התחזקה המגמה לשלוט בשטחים אלה לצמיתות. ניתוק היחסים בין ישראל והמחנה הקומוניסטי בוודאי לא תרם להחלשת המגמה הזאת.

הצרה היא שאחרי שנעשה צעד הפגנתי כזה, קשה מאוד לבטל אותו. אין לצפות להקמת שגרירות סובייטית בתל־אביב בעתיד הקרוב.

וזה חבל.

כי העדרה של נוכחות סובייטית בישראל מגביר את ניתוקה הפסיכולוגי של ישראל מן המציאות העולמית.

היא מגבירה בישראל את ההרגשה שאנחנו חיים על אי בודד, יחד עם אויבנו, ושהמתרחש בשאר חלקי העולם אינו נוגע לנו.

ובעיקר: מכיוון שברית־המועצות אינה קיימת בישראל, נוצרה האשליה כאילו אינה קיימת בזירת־המאבק שלנו.

ואין טעות גדולה ומסוכנת מזו. ברית־המועצות קיימת ועוד איך.

מכיוון שבעיות אלה טעונות מתח ריגשי ואידאולוגי רב, אולי מוטב להקדים לדיון בהן מעין "אנרימאין" אישי.

אינני קומוניסט. אינני מארכסיסט. אינני חסיד ברית־המועצות.

כאדם בעל השקפת־עולם הומאניסטית, יש בליבי ביקורת חמורה על כמה וכמה היבטים של המישטר הסובייטי.

כדמוקראט, אינני חפץ בכינון מישטר כזה במדינה שלי.

כיהודי, אני חייב למחות על יחס השילטונות הסובייטיים לחלק מאזרחיהם היהודיים.

כישראלי, אני סבור כי מקומנו במחנה העולם השלישי. אני מתייחס בחשדנות שווה למגמותיהן של שתי מעצמות־העל, האמריקאית והסובייטית כאחת.

כאדם הדוגל בשלום ישראל־ערבי, אני שואף להוצאת המרחב השמי כולו ממאבק הגושים העולמיים, ולכינון כגוש עצמאי.

אך כאדם פרגמטי, המתייחס אל המציאות כמות שהיא, אני מכיר בעובדה שגם ארצות־הברית וגם ברית־המועצות קיימות ופועלות בזירה שלנו.

שתיהן, ומי שמתעלם מכך, נוהג בטיפשות.

הדבר היה ברור לגמרי למייסדי המדינה.

מסופקני אם מדינת־ישראל היתה קמה כפי שקמה, אלמלא תמכה ברית־המועצות בהקמתה.

אני זוכר היטב כיצד קמנו כבוקר בהיר אחד ב־1947 וקראנו את הצהרתו המהממת של אנריי גרומיקו על תמיכתו ברעיון לחקים מדינה יהודית. הניסוח היה כמעט ציוני.

ברית־המועצות הצביעה בעד חלוקת הארץ בין מדינה יהודית ומדינה ערבית, ובלעדי קולותיה בעצרת האו"ם לא היתה החלטה זו מתקבלת מעולם. היא היתה המדינה הראשונה בעולם שהכירה במדינת־ישראל דהיורה, והקדימה בכך את ארצות־הברית.

אני גם זוכר היטב כיצד שכנתי בראשית 1948 על גדת הירקון, יחד עם רבים אחרים, וחיכתי לאוניה שהביאה נשק מן הגוש הקומוניסטי. כאשר נפרק הנשק ניקינו אותו מגריז ורצנו אל האוטובוסים, שהביאו אותנו אל המיבצע הגדול הראשון של המלחמה — מיבצע נחשון לכיבוש הדרד לירושלים.

מאז היו הרבה תהפוכות ביחסים בין ישראל וארצות־הברית. רבות מהן היו רציונליות, אך מדי פעם ביצבצו גם השינאות האידאולוגיות הנושנות בין הקומוניזם והציונות.

וברית־המועצות לא נסוגה מעולם מהכרתה המלאה במדינת־ישראל, בגבולות ה־4 ביוני 1967.

מעבר לעובדות־יסוד אלה נטושה מילחמה פוליטית בין ישראל וברית־המועצות. כל ממשלות ישראל, מאז בגריון ועד בגין, קשרו את גורל ישראל לחלוטין לאינטרסים האמריקאים, וראו בהשפעה הסובייטית במרחב גורם עויין. הדברים הגיעו לשיא כאשר השיג אריאל שרון את "מיזכרה־הבנה האסטרטגי" עם ארצות־הברית — המיסמך היחידי בעולם המגדיר את ברית־המועצות רישמית כ"אויב".

שרון עשה זאת בשיוון ובשימחה. הוא היה בטוח